

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI AQLIY RIVOJLANTIRISHNING MOHIYATI

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi

*3-bosqich talabasi **Rahmatullayeva Surayyo***

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy rivojlanish jarayoni, uning mazmuni va mohiyati, shuningdek, ta'lim-tarbiya tizimidagi o'rni tahlil etilgan. Aqliy rivojlanish bolalarning bilish faoliyatini tashkil etuvchi asosiy psixik jarayonlar — idrok, diqqat, xotira, tafakkur va nutqning shakllanishi bilan chambarchas bog'liqligi ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Tadqiqotda bolalarning intellektual salohiyatini rivojlantirishda o'yin faoliyati, muloqot, kuzatish hamda pedagogik ta'sir vositalarining ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, tarbiyachi va ota-onalarning hamkorlikdagi faoliyati bolaning aqliy o'sishini jadallashtiruvchi muhim omil sifatida ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar. maktabgacha ta'lim, aqliy rivojlanish, bilish jarayonlari, tafakkur, o'yin faoliyati, pedagogik texnologiyalar, intellektual salohiyat.

Аннотация. В статье анализируется процесс психического развития детей дошкольного возраста, его содержание и сущность, а также роль в системе образования. Научно обосновано, что психическое развитие тесно связано с формированием основных психических процессов, составляющих познавательную деятельность детей – восприятия, внимания, памяти, мышления и речи. В исследовании подчеркивается значение игровой деятельности, общения, наблюдения и педагогических средств в развитии интеллектуального потенциала детей. Показано, что совместная деятельность воспитателей и родителей является важным фактором ускорения психического развития ребенка.

Ключевые слова: дошкольное образование, психическое развитие, познавательные процессы, мышление, игровая деятельность, педагогические технологии, интеллектуальный потенциал.

Abstract. This article analyzes the process of mental development of preschool children, its content and essence, as well as its role in the education system. It is scientifically substantiated that mental development is closely related to the formation of the main mental processes that make up children's cognitive activity - perception, attention, memory, thinking and speech. The study highlights the importance of play activities, communication, observation and pedagogical tools in developing children's intellectual potential. It also shows that the joint activities of educators and parents are an important factor accelerating the child's mental growth.

Keywords. preschool education, mental development, cognitive processes, thinking, game activity, pedagogical technologies, intellectual potential.

Kirish: Maktabgacha yosh davri — inson shaxsining shakllanishida hal qiluvchi bosqichlardan biridir. Aynan shu davrda bolaning bilish faoliyati, tafakkuri, nutqi, xotirasi va idroki faol rivojlanadi. Aqliy rivojlanish — bu bolaning tevarakatrofni o'rganish, hodisalar o'rtasidagi bog'liqlikni anglash, mantiqiy fikrlash, savollar berish va mustaqil xulosalar chiqarish qobiliyatining shakllanish jarayonidir.

Zamonaviy maktabgacha ta'lim tizimi bolaning aqliy salohiyatini to'liq namoyon etishga, uni mustaqil fikrlash, erkin fikr bildirish va ijodkorlik ruhida tarbiyalashga yo'naltirilgan bo'lishi lozim. Shu bois bolalarni aqliy rivojlantirishning mohiyatini chuqur o'rganish va bu jarayonni samarali tashkil etish yo'llarini aniqlash pedagogika fanining dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

Asosiy qism: Aqliy rivojlanishning mazmuni va ahamiyati.

Aqliy rivojlanish bolaning bilish jarayonlarini shakllantirish bilan chambarchas bog'liq. Idrok, diqqat, xotira, tafakkur va nutq kabi psixik jarayonlar bolaning intellektual o'sishida asosiy rol o'ynaydi. Bola atrofdagi hodisalarga

qiziqish bildirgan sari uning fikrlash doirasi kengayadi, savollar soni ortadi va bu jarayonlar orqali u mustaqil xulosalar chiqarishni o'rganadi.

Aqliy rivojlanish shuningdek, bolaning shaxsiy fazilatlari — sabr-toqat, qiziquvchanlik, ijodkorlik va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga zamin yaratadi.

O'yin faoliyatining o'zni

O'yin — maktabgacha yoshdagi bolalar uchun asosiy faoliyat turi bo'lib, uning orqali bola tevarak-atrofnı anglaydi, bilim va ko'nikmalarnı amaliyotda sinab ko'radi. Didaktik o'yinlar, rolli o'yinlar, konstruktorli mashg'ulotlar va muammoli o'yinlar bolalarda mantiqiy fikrlash, tahliliy yondashuv va ijodiy izlanish ko'nikmalarini shakllantiradi.

O'yin jarayonida bola nafaqat bilim oladi, balki ijtimoiy tajriba to'playdi, muloqot madaniyatini egallaydi va o'z fikrini ifoda etishni o'rganadi.

Pedagogik texnologiyalar va zamonaviy yondashuvlar

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim muassasalarida ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalanish zarur. Innovatsion metodlar — muammoli o'qitish, interfaol mashg'ulotlar, ijodiy topshiriqlar, loyihaviy o'yinlar va AKT (axborot-kommunikatsiya texnologiyalari) vositalaridan foydalanish orqali bolalarda mustaqil fikrlash va muammolarnı hal etish ko'nikmalari rivojlanadi.

Tarbiyachi bu jarayonda yo'lboshchi, tashkilotchi va rag'batlantiruvchi rolini bajaradi. U bolalarda o'qishga qiziqish uyg'otadi, ularning fikrini qadrlaydi va har bir bolaning individual rivojlanish sur'atini inobatga oladi.

Ota-onalar va tarbiyachilarning hamkorligi

Bolaning aqliy rivojida tarbiyachi va ota-onalarning hamkorlikdagi faoliyati muhim ahamiyat kasb etadi. Uyda ota-onalar tomonidan yaratilgan qulay muhit, bolaga mehr va e'tibor, birgalikdagi o'yin va o'qish faoliyati bolaning tafakkurini yanada boyitadi.

Maktabgacha ta'lim muassasasi bilan oilaning o'zaro hamkorligi bola shaxsining har tomonlama rivojlanishida, ayniqsa, aqliy o'sishida muhim omil sifatida xizmat qiladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarni aqliy rivojlantirish — bu ularning bilish faoliyatini shakllantirish, mantiqiy tafakkur, nutq va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish jarayonidir. Ushbu jarayonda o'yin faoliyati, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, muloqot va ota-onalar hamda tarbiyachilarning hamkorligi muhim rol o'ynaydi.

Aqliy rivojlanishning puxta tashkil etilishi bolalarning keyingi ta'lim bosqichlariga tayyorligini ta'minlab, ularning shaxs sifatida shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Yo'ldoshev, J. G'. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 245 b.
2. Hasanboyeva, O. U. Bola psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – 280 b.
3. G'oziev, E. G. Umumiy psixologiya. – Toshkent: Universitet, 2020. – 310 b.
4. Mavlonova, R. A., To'raeva, M. R. Maktabgacha ta'lim metodikasi. – Toshkent: Fan, 2021. – 260 b.
5. Vygotskiy, L. S. Bolaning psixik rivojlanishi va ta'lim. – Moskva: Pedagogika, 1984. – 192 s.
6. Abdullayeva, D. A. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarda bilish jarayonlarini rivojlantirish. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2022. – 215 b.
7. Qodirova, N. T. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Innovatsiya ziyo, 2020. – 198 b.
8. Piaget, J. Bolaning tafakkuri va nutqining rivojlanishi. – Moskva: Pedagogika, 1989. – 240 s.